

## APROXIMACIÓ A LA HISTÒRIA DE L'ENSENYAMENT A ARBÚCIES (1592-1939)

JORDI PUJADAS

*Mestre*

### INTRODUCCIÓ

L'actualitat, tan a nivell general com a nivell local, és fruit de la successió d'esdeveniments que s'han donat en èpoques anteriors i de les actuacions de les persones que els han viscut. I és justament en l'àmbit de l'Educació, on hi trobem els mecanismes de transmissió i renovació de les estructures socials i les maneres de pensar de les persones en els diversos moments del passat.

La Història de l'Ensenyament és només una part de la Història de l'Educació. Però és aproximant-nos a l'Ensenyament com podem fer-nos una idea de l'Educació en els diferents moments viscuts pels habitants de la societat pretèrita.

Aquest treball vol ser una aportació a la història arbucienca amb la intenció de divulgar com ha anat evolucionant l'ensenyament primari a les escoles locals.

### L'ENSENYAMENT A L'ANTIC RÈGIM

#### Primeres dades

El primer període estudiat l'hem de situar en el marc del que s'ha anomenat Antic Règim, el qual iniciem a les acaballes del feudalisme (XVI) i el podem donar per finalitzat a principis del segle XIX.

Gràcies a Mn. Banús, un rector de la Parròquia de la segona meitat del segle XIX, hem recollit un llistat de mestres que constaven en els documents parroquials. Aquest llistat l'hem pogut complementar

amb dades d'altres documents: llibre del Comú d'Arbúcies, llibres de testaments i llicències d'ensenyament. Per ell hem sabut que l'any 1592 ja hi havia un mestre a Arbúcies. Per tant prendrem aquesta data com a inici de la present exposició.

D'aquest primer mestre citat només en sabem que es deia Joan Port i que era natural del poble de Sant Iscle de Colltort, actualment inclòs en el terme municipal de Sant Feliu de Pallarols, a la comarca de la Garrotxa.

El fet de trobar una dada d'aquesta mena a finals del s. XVI és raonable ja que fou a partir del Concili de Trento, que va finalitzar l'any 1563, quan l'Església organitzà tot un seguit de mesures per deixar constància escrita dels esdeveniments de les parròquies i impulsà la instrucció i l'educació popular amb la finalitat de difondre la Doctrina Cristiana al poble i així aturar l'expansió del protestantisme. És molt probable que en pocs anys ja haguessin arribat les directrius a Arbúcies a través de disposicions del Bisbe. Per tant hem de tenir en consideració el pes de l'Església en la societat d'aquell temps i en conseqüència en l'ensenyament.

El Bisbat era l'encarregat de concedir les llicències per ensenyar, però en llocs relativament petits, com ho era Arbúcies en aquells temps, és molt probable que amb el vist-i-plau del Rector i el nomenament per part de les autoritats locals n'hi devia haver prou. Això quedaria ratificat per la manca de documents on hi hagi llicències relatives a Arbúcies fins el segle XVIII.

### Segles XVII i XVIII

Durant els segles XVII i XVIII era freqüent que els mestres fossin capellans o persones vinculades a l'Església ja que per mitjà dels estudis eclesiàstics havien tingut accés a l'aprenentatge de les lletres i els nombres. En aquells temps no hi havia el concepte d'escola pública tal com l'entendem ara, però sí podem afirmar que generalment petites poblacions com Arbúcies tenien mestres que estaven al servei del "Comú" de la vila, l'equivalent al que ara n'anomenem Ajuntament. Ja en diverses actes del Llibre del Comú de la segona meitat del segle XVII hi consten els pagaments acordats que havien de satisfer als mestres de minyons. Una altra part del sou dels mestres es completava amb les aportacions de les famílies que podien portar els fills a escola i podien pagar-ho. Com que els ingressos eren relativament baixos, sovint havien de fer altres activitats remunerades. Els que eren capellans intervenien en oficis religiosos i entraven en el repartiment de les almoïnes.

En base a diferents documents podem reconstruir una relació de mestres de minyons força extensa. Entre la llista de Mn. Banús, el llibre del comú, els llibres de testaments i llicències per ensenyar, del 1592 al 1800 trobem citats 29 mestres d'escola, dels quals com a mínim 8 eren capellans o diaques quan són citats i d'altres són estudiants.

Les dades de cada un són escasses i, en general, no podem afirmar durant quant temps varen impartir classes. A part, n'hi hauria alguna que exercien un mestratge de caire privat als fills de les famílies riques.

A l'estudi, els mestres devien ensenyar, a més de comptes i primeres lletres, els fonaments de la gramàtica llatina -part de la missa es deia en llatí-, i cant, tot en un marc eminentment religiós pel que fa a la manera d'entendre de la vida.

No hem trobat cap dada per a poder fonamentar en quin edifici estava situada l'escola o estudi, però el més segur és que no fos en un edifici propi, probablement devia ser una dependència d'algun edifici de propietat parroquial. Fins i tot el Comú es reunia en la mateixa església per a celebrar-hi les seves sessions.

Sobre el perfil de l'alumnat podem afirmar que només els nens (minyons) anaven a estudi. L'oferta d'ensenyament només anava adreçada als nois. Hi devien anar fills dels pagesos de cases properes i fills d'artesans del poble que vivien en el nucli urbà. No sabem si en algunes èpoques també hi anaven els fills de les cases benestants, però és més probable, com ja em apuntat abans, que tinguessin mestres o preceptors a casa mateix.

Pel que fa a l'organització de l'escola no s'ha trobat cap dada referida a Arbúcies. Per trobar alguna orientació, hem de pensar que podia haver-hi influències entre localitats properes depenents del mateix bisbat i amb aquesta idea hem consultat unes "ordinacions" o normes dictades pel Consell de Lloret de Mar i datades l'any 1599. L'inici de l'activitat deuria ser al voltant de les 7 del matí i finalitzaria a les 2 de la tarda, sempre segons l'hora solà. Entremig hi hauria diverses pauses d'esbarjo i per anar a dinar. Llegir, escriure, fer comptes i lliçons de doctrina cristiana deurien ser els continguts treballats.

A l'arxiu parroquial es conserven uns diaris escrits per Mn. Francesc Pujals i Blanch que va ser Rector entre els anys 1700 i 1713. En ells prenia registre d'alguns oficis religiosos que es celebraven a la Parròquia, de les despeses, dels capellans que hi col·laboraven i de les pagues que s'havien de repartir. L'interès del document, des del punt de vista d'ensenyament, rau en el fet que queda constància de la presència d'alguns mestres i de les circumstàncies que varen viure, en plena guerra de Successió.

El Rnd. Salvador Clusa Prebere, és citat com a mestre diverses vegades entre 1703 i 1711. La primera dada referent a ell la trobem en un dels diaris esmentats abans on signa un rebut per haver cobrat del Rector diferents serveis religiosos. A més de les funcions com a mestre, habitualment assistia a missa ajudant en els cants: "me ha vingut a cantar ab lo mestre de minyons". També hi havia celebracions assenyalades que comptaven amb la presència dels alumnes que formaven un cor.

El diari, a partir de maig de 1707, esmenta més d'un mestre. Mn. Clusa és anomenat pel nom o bé com a Mestre vell, mentre que es parla d'un altre mestre de minyons sense especificar-ne el nom. A més n'hi ha dos més però que hem de considerar mestres particulars de les cases del Roquer i del Regàs. Aquest darrer era un capellà que va fugir de Girona l'any 1710 davant l'avenç dels francesos en terres del Principat i que es va posar al servei del Sr. del Regàs, fent de mestre dels seus fills.

El mateix diari esmenta com en determinades celebracions els minyons d'estudi cantaven en els oficis religiosos: per St. Jordi i per Sta. Caterina, el 25 de novembre, aleshores considerada festa dels estudiants, com trobem recollit per Joan Amades en el seu costumari català.

Tot seguit pararem atenció a l'ensenyament de la Llengua Catalana. Primerament constatem que les actes del llibre del Comú i molts documents parroquials eren escrits en català fins a mitjans del s. XIII, amb alguns aspectes llatinitzats, com per exemple les dates. Per tant el català era la llengua pròpia de l'ensenyament, la qual convivia amb un cert aprenentatge del llatí.

A nivell de tots els Països Catalans, aquesta dinàmica donà un tomb a partir de la derrota de 1714. Després d'aquesta desfeta començà una lenta i progressiva imposició del castellà en tots els àmbits, i evidentment es començà per l'ensenyament. La legislació referent a educació, com la

resta de la política del país, estava orientada cap a una visió absolutista i centralista. L'any 1717 Felip V redacta una "Carta del Rey a los Corregidores" per fer aplicar el Decret de Nova Planta on diu "Pondrá el Corregidor mayor cuidado en introducir la lengua castellana, a cuyo fin dará las providencias más templadas y disimuladas para que se note el efecto sin que se note el cuidado".

L'any 1768 Carles III d'Espanya va fer publicar una Reial Cèdula que va suposar un pas més contra l'ús de la llengua catalana, imposant la castellana en un territori que no la té com a pròpia. L'objectiu era ben clar: "para que en todo el Reyno se actue y enseñe en lengua castellana". El text del punt setè deia: "Finalmente mando que la enseñanza de primeras Letras, Latinidad, y Retórica se haga en lengua castellana, generalmente, donde quiera que no se practique".

La manca de documentació referent a l'escola fa difícil saber fins a quin punt es complien les lleis dictades des de Madrid. Els pocs documents que s'han conservat d'àmbit civil i religiós datats a Arbúcies, apunten a pensar que la implantació del Castellà devia trobar molta resistència. A les esglésies se seguia emprat el català al costat del llatí i tenint en compte que sovint els mestres tenien estudis eclesiàstics, és de pensar que habitualment s'utilitzava el català. Des de mitjans del s. XVIII no es conserven actes del Comú.

Respecte a l'ús del català en l'àmbit civil tenim alguns documents entre el qual citaré una procura amb segell reial datada l'any 1789 del que fou mestre a Arbúcies, el Sr. Vicenç Trull i signada pel notari Milians. Malgrat no sigui un document escolar, ens informa que encara s'utilitzava el català en tractar assumptes administratius, i és significatiu que un dels sotasignants fos el mestre.

Hem d'entendre que el castellà era una matèria obligatòria, però que els ensenya-

ments no oblidaven el català, ans el contrari, partien del català. Segurament la inspecció, si és que n'hi havia, no era tan forta com en les zones urbanes. De fet, si el control seguia en mans de l'església, la línia no devia canviar gaire ni en llengua utilitzada ni en continguts.

### Època de canvis

Però a finals del segle XVIII a Europa s'estaven gestant canvis importants. Per una banda, la Revolució industrial iniciada a Anglaterra; per l'altra, a la veïna França es produí la Revolució de 1789. El fenomen cultural i polític més important de finals de segle fou la Il·lustració i amb ella la gestació d'un canvi important: la fi de l'Antic Règim amb totes les conseqüències que comportarà a nivell d'ensenyament ja que suposa la pèrdua de l'hegemonia de l'Església i unes noves formes d'organització de la societat. Les conseqüències es deixaren sentir aviat a Catalunya: la difusió de les noves idees i l'efecte de les intencions expansionistes dels nous governs francesos. Durant els anys 1793 a 1795 es produeix l'anomenada Guerra Gran. Més tard, ja entrat el s. XIX, la guerra del Francès contra Napoleó.

L'ocupació francesa es va allargar fins el 1814. A partir d'aquest any les tensions polítiques es polaritzaren en dues posicions: una era l'absolutisme borbònic, encapçalat per Ferran VII, defensor de l'Antic Règim amb el manteniment del poder de la noblesa; l'altra era el liberalisme, defensor de la revolució burgesa i dels postulats d'igualtat civil, llibertat personal, sobirania nacional (centrada en els estats), constitucionalitat, etc. Poc a poc desapareixia l'Antic Règim.

Entre la informació trobada de principis del XIX n'hi ha una que fa referència a les dificultats econòmiques que atravesava l'Ajuntament per a fer front a la part que li pertocava de les despeses de l'escola. La

guerra agreujava els problemes econòmics. Sembla que hi hagué problemes per trobar una persona que volgués fer de mestre durant algun temps i que fins i tot algun curs no es pogué fer complert. En no haver-hi fons municipals ni subvenció estatal, hi havia problemes per a mantenir una plaça de mestre. Durant bona part del segle anterior el mestre no havia estat capellà i sovint havia de fer alguna altra activitat per a guanyar-se la vida. L'any 1807 tornava a haver-hi un: el Rnd. J. Ferrer. Aleshores hi hagué un conflicte entre l'Ajuntament, el Rector, que era Mn. Narcís Dòria, i el mestre afectat. L'Ajuntament era partidari de retornar als costums de quan el mestre era sacerdot ja que abaratia els costos i podia tenir més dedicació a l'ensenyament. El Rector, contràriament, no ho volia mantenir. Es tractava de donar-li allotjament en la residència dels capellans i d'acceptar-lo en la distribució de les almoines del "Bassí de les Animes" i donar-li entrada en les funcions de l'Església. Això li facilitaria uns recursos per poder viure i així podria combinar-ho amb l'ensenyament. Desconeixem com se solucionà el conflicte, però ens consta un altre mestre set anys després.

### LA FI DE L'ANTIC RÈGIM

#### Gestació d'un nou sistema educatiu

Els corrents de pensament polítics influïts per la il·lustració buscaven una nova manera d'organitzar els estats i veien com a prioritari que l'eina per difondre les noves idees havia de ser l'escola, per la qual cosa impulsaren la seva sistematització des d'un marc civil. En el nostre país, però, continuà tenint una forta implantació la visió religiosa que va ser incorporada en els continguts escolars.

La primera llei que estableix a grans trets les funcions de l'estat en vers les escoles fou la Constitució de 1812 que tindria una vigència limitada però que serviria de base per d'altres de posteriors. Establí que

s'hauria de fer un pla d'ensenyament uniforme per a "todo el reino" i que s'hi haurien d'exposar les obligacions civils dels ciutadans.

Uns anys més tard es promulgà un text legal que suposava una concreció de l'ideari de la constitució: el "Reglamento general de Instrucción Pública" aprovat per un decret de les Corts el 29 de juny de 1821. Fou durant el període de govern dels liberals anomenat el "Trienni Liberal" (1820-1823). Va ser un text d'escassa vigència i no tingué temps d'implantar-se, però molts dels seus articles varen ser recollits per lleis posteriors.

És de destacar un Reglament de les Escoles Públiques d'Instrucció Primària elemental 1838. Va ser una llei que va configurar el funcionament de les escoles durant anys. La seva implantació devia ser lenta, però llegint-la ens podem fer una imatge de l'escola a partir de la segona meitat del segle.

Sobre les assignatures, i concretant-ho amb la llengua vehicular- assistim a la consolidació de l'obligació d'ensenyar castellà i l'arraconament oficial del català. De fet ja anem trobant, en el transcurs del segle, indicadors que confirmen una situació lingüística molt diferent de la d'abans, el nivell de castellanització local és molt palès: noms castellanitzats, actes oficials en castellà, etc.

Durant el segle dinou només hem trobat alguns documents parroquials escrits en català. La llengua, doncs, estava centrada obligatòriament en la lectura, escriptura, gramàtica i ortografia castellanenes. A més era obligat a totes les escoles l'ensenyament dels principis de religió i moral i l'ensenyament de les quatre regles.

El reglament mantenia que les despeses de l'escola i sou del mestre anaven a càrrec de l'Ajuntament. La gestió de l'Ajuntament havia de comptar amb l'assessorament d'una Comissió o Junta local, que intervenia en els nomenaments, en l'establiment

de períodes vacacionals segons necessitats laborals agràries, i en el control del funcionament.

Els alumnes podien ser admesos entre els sis i dotze anys, però el marge es podia ampliar si les juntes locals ho autoritzaven. No feia cap esment d'obligatorietat ni de gratuïtat.

També orientava com s'havien d'organitzar les escoles unitàries i com els alumnes grans avançats havien de fer d'ajudants del mestre. També regulava diverses normes i hàbits d'higiene, ordre i conducta, així com premis i càstigs, i estratègies per tal de mantenir l'ordre. Els càstigs corporals devien ser freqüents ja que esmenta alternatives per evitar-los.

També establí un sistema d'anotacions dels progressos (el que en podríem dir l'origen de les notes) per a premiar als alumnes que ho mereixessin.

Específicava unes normes per a la instrucció religiosa i moral. S'hi havia de dedicar una estona cada dia i especialment l'horari dels dissabtes.

Reglamentava una metodologia per a l'ensenyament de les diverses assignatures, l'agrupament d'alumnes en seccions, el nivell per cada matèria que havia d'assolir cada secció, donava instruccions per a l'elecció de llibres de text per part del mestre i amb aprovació de la Comissió local.

Esmentava estratègies per a estimular el treball dels alumnes i sistemes per a la correcció d'exercicis.

Establí exàmens periòdics interns i exàmens generals públics amb presència de les autoritats de l'Ajuntament i dels membres de la Comissió Local, instant a l'adjudicació de premis i preveient la promoció dels alumnes.

Un únic article parlava de l'ensenyament ofert a les nenes, mostra evident de la visió que es tenia per l'educació de les nenes i del paper secundari que tenien assignat a

la societat. Tot i això no deixava de ser un primer pas respecte la situació anterior que pràcticament no tenien possibilitats d'accés a institucions d'instrucció pública.

El sistema educatiu estatal quedà definitivament establert amb la promulgació l'any 1857 de la Llei d'Instrucció Pública, coneguda com a Llei Moyano, nom del Ministre de Fomento que la impulsà, la qual fou vigent sense gaires canvis fins la Segona República. Fou una llei moderada que incorporà alguns elements de progrés.

El principal aspecte positiu és el que estableix un període d'ensenyament obligatori i gratuït per als nens de 6 a 9 anys. També cal considerar un gran avenç l'estructuració del sistema i l'impuls que dona al millorament de les condicions escolars. Adreça l'educació als dos sexes però, seguint amb la mentalitat de l'època, manté l'educació de les nenes diferenciada de la dels nens, tot i que hi ha un progrés pel fet d'integrar-la en l'estructura general.

Com aspecte negatiu, des d'un punt de vista català, hem de destacar que es reforça la centralització i l'arraconament de la nostra llengua en l'ensenyament oficial, i amb ella, una visió catalana dels continguts.

S'establí que pels pobles que tenien més de 2000 habitants i menys de 4000, havien de tenir dues escoles completes de nens i dues de nenes. L'any 1860 la població arbucienca era de 3340 habitants, però només disposava d'una escola per a cada sexe. La població disseminada no tenia facilitats per assistir a escola. Més tard es creà l'escola rural de Joanet, però els altres veïnats no tingueren possibilitats fins el segle següent, com anirem veient.

La llei regulava amb més rigurositat la titulació que es requeria i el sistema d'accés a l'ensenyament públic. Fixava el sou dels mestres públics segons el nivell impartit en les escoles i segons el nombre d'habitants de la localitat. Segons els habitants d'Ar-

búcies li corresponien 4400 rals. Les mestres patien una discriminació econòmica ja que, en igualtat de condicions, cobraven una tercera part menys del que hi havia establert pels homes.

S'havia de dotar als mestres de casa-habitació per viure-hi. A més del sou fix, els mestres i les mestres podien rebre retribucions de nens que les poguessin pagar, sempre sota el control de les Juntetes Locals i Provincials.

Les Juntetes Locals d'instrucció pública, l'àmbit municipal, estaven formades per l'alcalde, un regidor, un eclesiàstic i tres o més pares de família. Les seves funcions eren de controlar les escoles i tenir informades les autoritats provincials, de promoure millores en els centres de la seva competència i de vigilar la seva administració econòmica. Hi ha èpoques on queda reflectida molta activitat de la junta, per contra, en d'altres no en tenim cap esment. A través de les actes de la Junta local d'Instrucció Pública veiem com es va implantant progressivament a Arbúcies el model d'ensenyament impulsat per la Llei Moyano, juntament amb molts dels punts del Reglament de l'any 1838.

#### El mestre J. Bosch

A partir de l'any 1842 tornem a tenir actes de l'Ajuntament de la Vila (ja devia fer temps que havia substituït al Comú). En elles s'hi recullen dades relacionades amb l'escola de manera regular que ens ajuden a reconstruir bona part de la situació i l'evolució de l'ensenyament i dels mestres que imparteixen les classes.

La primera cita referida a ensenyament que es conserva en els llibres d'actes data de l'any 1851 i esmenta els pagaments que l'Ajuntament havia de satisfer els anys 1848 i 1849 en concepte de despeses pels honoraris del mestre.

Hi consta que en aquest període el mestre,

que també feia les funcions de secretari, havia rebut la quantitat de 3460 rals cada any (o sigui 865 ptes) per les dues feines.

Tornant a la relació de mestres, trobem el nom de Juan Bosch. El cens parroquial dels anys 1827-28, fet per Mn. Joan Sarriera, revela que al carrer del Vern núm. 8 hi vivia el Sr. Joan Bosch i que era mestre. Era natural de St. Julià de Vilatorrada i "fou Mestre fins a la instal·lació del nou plan de Estudis en que se exigiren als mestres determinades condicions y lo govern de la Nació se reservà los nombraments. Morí als 72 anys (1859), deixant nombrosa descendència".

Veiem per tant que va ser una persona que va exercir durant molts anys a Arbúcies, un total de 33 ja que podem calcular que va iniciar el seu mestratge l'any 1826. Els darrers anys va exercir de mestre ajudant del titular més jove que ell. La situació, injusta, va portar discussions en el si de l'Ajuntament i en el mateix poble, però no sembla que es corregís.

#### El mestre Vicenç Roure

Un mestre notable que va exercir a la nostra vila va ser Vicenç Roure i Armada. Havia nascut el 17 de gener de 1833 a Besalú. Vingué a Arbúcies amb 23 anys i va ser nomenat la vigília de Nadal de 1856 la qual cosa li suposà obtenir la plaça de mestre en propietat. Seguint el procediment regulat per la llei, va ser escollit d'entre una terna de professors aspirants gràcies als mèrits que havia demostrat després d'haver ensenyat a l'escola de la vila una temporada com a interí. Segons el que s'acostumava, va prendre possessió del seu destí de professor en el marc d'un acte solemne, en presència de les autoritats locals i dels seus deixebles. El seu sou era de 5000 rals anuals, incloent en aquesta quantitat els ingressos de les mensualitats dels alumnes de famílies que podien pagar-ho. Es dedueix que la diferència havia d'anar a càr-

rec de l'Ajuntament en concepte de retribució per a ensenyar els alumnes pobres, els quals no havien de pagar res.

En el Padró parroquial datat el 8 de gener de 1867 consta que Vicenç Roure tenia el seu domicili al carrer de la Rectoria vella o carrer Estret, núm. 1, que estava casat i que tenia una filla de 5 anys d'edat. Onze anys va dedicar-se a l'ensenyament a Arbúcies. Poc temps després va anar a viure i exercir a Palafrugell, lloc d'on era la seva muller.

Els historiadors palafrugellencs diuen d'ell que "Va lluitar per al millorament general de l'escola pública, i per unes millors condicions laborals del professorat "Li preocupava especialment el tema del magisteri públic en zones rurals, i les precàries condicions que havien de suportar els seus companys de professió" "La Junta Provincial li va proposar ingressar a l'ordre d'Alfons XII" Va escriure articles a la revista d'educació "El defensor del Magisterio" i en diaris de l'època. Va jubilar-se a l'edat de 74 anys i va morir l'1 d'octubre de 1922.

De l'empenta i compromís que aquest devia tenir durant la seva estada arbucienca ens queda una referència: "En lo temps del Mestre Vicens Roure se edificá de nova planta lo Estudi dels Noys en lo carrer del Estenedor á lo que cooperá mol eficazment lo dit Mestre ab sas gestions y adelanto pecuniari". Per tant, va ser durant el seu mestratge que es va construir l'edifici de les escoles públiques situat al carrer de l'Estenedor, on ara hi ha la caserna.

El terreny que havia d'ocupar l'escola no va suposar cap despesa ja que va ser una donació o cessió de la Sra. M. Dolors Pasqual, Vda. de Roquer. El terreny tenia una superfície de 18.800 pams quadrats i estava, situat als afores del poble, "en un paraje sano, de buenas luces y apartado de concurrencia y distracciones". La construcció de l'escola va ser adjudicada al Sr. Carlos Lambert de Roquer i costà segons queda reflectit en el llibre de comptes

36.869,38 rals. Les obres d'adequació dels terrenys començaren el novembre del 1864 i l'edifici estava acabat l'agost de 1865.

### L'Escola de nenes

La primera referència en una acta municipal sobre una mestra i una escola de nenes la tenim datada l'any 1860 on s'aprova destinar un pressupost de 2934 rals com a "dotación de la Maestra" que correspon a poc més de les dues terceres parts dels 3700 rals destinats als mestres, segons indicava la llei que hem esmentat anteriorment. La mateixa acta consigna 1457 rals i 11 cèntims per a despeses de les escoles. Es dedueix l'existència d'una escola de nenes i una altra acta de l'any 1863 que es fa després d'una visita de l'inspector. Ja no en trobem cap més que en faci referència fins l'any 1869. En ella s'esmenta a Doña Josefa Berenguer, una germana Carmelita de la Caridad, com a mestra titular de l'escola pública de nenes i que, per tant, havia obtingut la plaça per mitjà d'oposicions. Posteriorment confirmarem aquest fet i que l'escola de nenes estava situada en l'edifici de l'Hospital i era portada per les monges Vedrunes. No hem pogut documentar si aquesta situació ja es va començar a donar quan la mare Joaquina de Vedruna va fundar la comunitat d'Arbúcies l'any 1845. El que sí podem afirmar és que abans d'aquesta data no hi havia cap institució escolar per a les nenes i que va ser l'única fins a finals de segle.

## EL DARRER TERÇ DE SEGLE

### El mestre Enrique Pérez

El mestre Enric Pérez i Soriano va exercir de manera continuada durant molts anys. Era natural de Girona i residia al carrer Magnes, núm. 11 amb la seva família. Va ocupar la plaça d'Arbúcies l'any 1869, com a "Professor titular de Instrucción Primaria de la escuela pública de niños". D'ell en te-

nim força referències ja que, durant el darrer terç de segle es va incrementar el nombre d'actes municipals que fan referència a l'escola i als mestres - especialment les de la Junta Local d'Instrucció Pública- i això fa possible que ens puguem fer una idea de la realitat de l'ensenyament en aquell temps. Va arribar amb 26 anys i no deixaria d'exercir la seva professió a l'escola fins a la seva mort l'any 1894, quan en tenia 51.

L'escola de nens disposava també d'un ajudant, l'arbucienç Adjutori Bodoy i Rosés que va ocupar la plaça de 1869 fins el 1895. Ell s'encarregava dels pàrvuls. Per la feina d'ajudant no se li va demanar titulació específica, i pel que consta, el Sr. Adjutori exercia simultàniament la feina de barber. Va haver de deixar el càrrec als 63 anys, després de la mort del mestre Pérez Soriano, quan el seu substitut va demanar un nou auxiliar.

### La mestra Josefa Berenguer

Coincidint en el temps, la mestra era Josefa Berenguer i Fugunell, que en el padró de 1867 consta com a resident en el carrer Hospital, núm. 11. Ja hem esmentat abans que era una germana carmelita, i segons consta, va ser superiora de la comunitat arbucienca durant uns anys. Des de l'any 1869 fins el 1894 que es jubila, les actes municipals l'esmenten com a mestra titular de l'escola pública de nenes. No hi ha documentació municipal anterior que pugui informar-nos de l'any que va ser nomenada per aquest càrrec. Va ocupar la plaça durant molt temps només amb una interrupció d'uns tres o quatre anys. Va cessar temporalment el 1870. El seu lloc va ser ocupat per Josefa Dardé i Cornet quan l'Ajuntament la va elegir entre les aspirants al magisteri públic de nenes, segons comunicació de la "Junta de primera enseñanza de la provincia". Aquest fet va anar lligat amb els canvis conseqüents a la Revolució del 1868, ja que a partir de 1874 torna a tenir la titularitat de la plaça.

La mestra tenia com ajudants a les germanes carmelites sense que això suposés cap despesa a càrrec dels fons municipals. Les classes de nenes s'impartien en els locals de l'Hospital, cedits gratuïtament per la seva Junta d'administradors. En la mateixa institució hi havia l'Escola privada de pàrvuls, considerada com a preparatòria per a l'Escola elemental, de nenes.

### Els exàmens públics

El reglament per a les escoles de l'any 1838 establí que anualment s'havien de fer exàmens públics. Una ordre de 1871 recorda la responsabilitat que tenen les Juntes Locals de presidir-los, és a dir de vetllar pel compliment de la normativa. Possiblement no se n'havien fet fins aleshores a Arbúcies ja que no hi ha cap referència. Els llibres de la Junta Local d'Instrucció Pública n'han deixat constància d'uns quants a partir de 1877. A les actes municipals hi ha testimoni de les partides destinades a pagar els premis per a l'alumnat. L'acte durava varies hores -de les tres de la tarda fins a la nit, aproximadament- i estava envoltat d'un ambient cerimonial i era l'hora que les autoritats civils i religioses comprovaven si s'acomplien les prescripcions sobre els continguts que s'havien d'impartir. També era un moment aprofitat per a l'estímul dels alumnes, on es donava protagonisme als més avançats i premiava als més complidors. S'hi deixa constància de les felicitacions que rebien els mestres pel fet de complir correctament la feina que els era encomanada.

A través de la lectura de les actes coneixem les assignatures que s'impartien, bàsicament les estipulades per la llei de 1857: Doctrina Cristiana, Història Sagrada, Religió i Moral, Lectura, Gramàtica Castellana, Geografia, Geometria, Agricultura, Aritmètica (amb la implantació del sistema legal de mesures pesos i monedes, el SMD), Història d'Espanya, Història Natural. En substitució de l'Agricultura les nenes havien de

fer "labores", nocions d'higiene domèstica i similars.

A través de la llengua emprada en les actes i de les referències a la llengua, constatem la total implantació del Castellà a l'escola.

### Pagaments de despeses i convenis amb mestres

La responsabilitat de la recaptació d'impostos destinats a les despeses de funcionament de les escoles públiques i dels mestres anava a càrrec de l'Ajuntament, almenys durant el període d'escolaritat obligatòria. Sembla que molts d'ells eren morosos i el d'Arbúcies no en va ser una excepció. Els mestres tenien com a font d'ingresos només la part que provenia del cobrament de mensualitats als pares de nens entre 9 i 14 anys -edats fora del període obligatori i gratuït-, mentre que els ajuntaments acordaven unes quantitats que sovint no es pagaven o es pagaven tard. El Governador Civil va sancionar un alcalde per incompliment dels deures vers l'ensenyament públic.

A partir d'aquest fet es regularitzà la situació per mitjà d'un conveni entre l'Ajuntament i els mestres titulars, aclarint quins drets i obligacions tenia cadascú, acordant un procediment per al cobrament dels endarreriments des de feia set anys. Els convenis eren personals, és a dir només implicaven el mestre o a la mestra que els havia signat. Si la plaça era ocupada per una altra persona, el contracte s'havia de renovar de manera que les clàusules podien modificar-se.

En una de les clàusules s'establí que s'havien d'admetre alumnes de cinc a catorze anys. Per tant podem deduir que amb el conveni l'Ajuntament cobria fins i tot despeses d'ensenyament del període no obligatori, suposant això una notable millora.

Amb el temps l'Ajuntament va deixar de fer

efectiu el pagament del mestre titular directament. Ho feia a través de la Caja Especial de Primera enseñanza, segons comenem a trobar en els pressupostos municipals a partir dels anys 90. Pel que respecta als ajudants, a les despeses de funcionament, ho seguia pagant directament l'Ajuntament.

## SEGLE XX

### El canvi de segle

L'any 1900 es va crear el Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes que assumia les funcions educatives del Ministerio de Fomento. El segle començà amb una reforma, impulsada pel ministre del ram: el "Conde de Romanones". Calia erradicar l'analfabetisme, enfocar l'ensenyament d'una manera més científica, més activa, entre d'altres mesures, es disposà que el pagament de personal i material de les escoles públiques anés a càrrec directament dels pressupostos de l'Estat. S'amplià l'obligatorietat als 12 anys. Es disposà que calia graduar les escoles de més de 70 alumnes, com una millora organitzativa.

Novament la part negativa fou que es restringí encara més l'ús del català. El govern de l'Estat Espanyol per mitjà d'un nou Decret l'any 1902 intentà anul·lar el poc que es podia fer en català: l'ensenyament del catecisme.

Malgrat les pressions centralistes Catalunya visqué una època de gran progrés pedagògic amb un fons català. Foren els anys del funcionament de la Mancomunitat de Catalunya (1914-23) i els anteriors. L'impuls quedà frenat amb la Dictadura de Primo de Rivera (1923-30).

És de significar que a les comarques gironines hi hagué un moviment de renovació pedagògica important.

### Les escoles d'Arbúcies

L'any 1898 consten tres escoles a la Vila d'Arbúcies: la pública de nens, la pública de nenes i la privada de les germanes Carmelites. L'any 1903 n'hi ha una quarta, que imparteix ensenyament no oficial per a nens, el centre compta amb una matrícula de 30 alumnes.

S'esmenta com a responsable de la mateixa el Sr. José Graells (1904) i el Sr. Pedro Borrell (1905). L'any 1910 trobem una referència al professor del Col·legi Sant Lluís, Emilio Llorella. Més tard es parla de Mn. Ramon Pagès.

A partir de l'any 1899 s'esmenta una subvenció 60 ptes. l'any per a l'encarregat de l'ensenyament públic de Joanet. El 1904 s'aprova una subvenció anual de 225 ptes per al sosteniment d'una escola per ambdós sexes. En llogarrets molt petits era permesa l'assistència conjunta les mateixes aules als nens i les nenes. Primerament se'n cuidava el rector de Joanet i l'escola tenia un cert caràcter privat. L'any 1904, però, hi consta un mestre oficial.

La primera referència a una escola d'adults la trobem l'any 1898 quan l'inspector durant una visita diu que s'instal·li una escola d'adults durant l'època d'hivern -època que els treballs del camp i del bosc demanen poca activitat- donant una petita gratificació al mestre que se n'encarregui. La indicació es devia complir aviat ja que el 1901 hi ha una despesa d'enllumenat elèctric per haver fet les classes nocturnes d'adults en l'escola pública. El 1907 la Junta encarregà les classes nocturnes a un nou mestre.

### L'escola pública de nenes i les seves mestres

L'any 1896 va prendre possessió la titular de l'escola pública de nenes, la mestra Rosa Masó i Aleman. Va impartir classes a Arbúcies fins el 1910. A l'escola de nenes no

Dades alumnat. (Font: actes Junta Local al Instrucción Primaria)							
	1903 matriculats	1921 matr. assist.	1925 matr. assist.	1926 assistents	1928 matr. assist.	1933	
Habitants	3602 (any 1900)						4107
E.P. nens TOTAL	120	147 104	129 92	79	135 88	139	
Grau 1			67 51	32			
Grau 2			30 21	30			
Grau 3			32 20	17			
E.P. nenes TOTAL	70	140 100	133 85	70	105 65	143	
Joanet TOTAL	no consta	no consta	62	n.c.	46 20	35	
Carmelites TOTAL	cita: nombrosa	130	105	65	147	106	
pàrvuls			50		61	37	
elemental			55		86	69	
St. Lluís TOTAL	no consta	95	80	55	85	n.c.	

hi havia cap auxiliar. L'any 1903 consten 70 nenes matriculades. Si aquest nombre era de matrícula, l'assistència regular deuria ser bastant inferior. L'interès per l'oferta pública d'ensenyament femení era força baix. Van haver de passar molt anys perquè s'adjudiqués una mestra auxiliar i encara pagada per l'Ajuntament.

Amb el nomenament de la mestra Rosa Masó, l'Escola Pública de nenes es desvinculà de la de les Carmelites, per la qual cosa l'Ajuntament no disposà de locals. Per solucionar-ho va llogar una casa perquè servís d'escola i d'habitatge per a la mestra. Durant el primer any es llogà una casa situada en el carrer del Sorral núm. 23. Després, a partir del primer de gener de 1898 es varen llogar els pisos 1r i 2n d'una casa propietat de la mestressa de Can Blanch, situada a l'anomenada plaça de la Constitució núm. 7, actualment la Plaça de la Vila.

Després de Rosa Masó varen exercir a Arbúcies diverses mestres, de les quals anomenarem les que varen restar-hi un cert temps. Enriqueta Anjaumà va ensenyar del

1921 al 1928, i ja impartí classes a l'edifici del Passeig Dr. Carullà. Quan es va traslladar, va ser substituïda per M. Dolors Pons Esteve, la qual va ser directora de l'escola de nenes fins l'any 1938. Després de la guerra va exercir uns anys més, fins el 1946, però sancionada pel règim franquista sense poder ocupar càrrecs de confiança.

A partir de 1929, l'Ajuntament crea una plaça d'auxiliar a proposta de l'inspector. La primera mestra que l'ocupà interinament fins el 1932 fou Àngels Fàbrega Puig, la qual fou succeïda per Dolors Martí, més coneguda com a Lola Martí, que ocupà la plaça fins el 1938.

### L'escola pública de nens i els seus mestres

La plaça de l'Escola de nens va ser ocupada pel mestre Francisco Chavarria Domingo l'any 1898. Va restar a l'escola d'Arbúcies fins l'any 1907, disposava del suport d'un ajudant que normalment agafava els més petits. Tenia una matrícula de 120 nens, també segons dades de 1903. L'escola de nens



va veure molts de canvis d'auxiliar. La inestabilitat es va intensificar quan va deixar la plaça el mestre Chavarria. Fins l'any 1914 consten fins a 15 mestres diferents. L'estabilitat va arribar amb el Sr. Pau Busom i Vidal.

La vinguda del mestre Bosom a l'escola d'Arbúcies, l'any 1914, suposà un període d'estabilitat davant la incertesa dels continuats canvis dels darrers anys. Llavors, el nomenament ja venia donat i el primer que va fer el mestre en arribar a una població va ser presentar-se a l'Ajuntament amb el document que l'acreditava com a propietari de la plaça.

Exercí el seu mestratge durant dinou anys. L'escola de nens va graduar-se i ell en va assumir les tasques de direcció. També va fer classes d'adults durant un temps. L'any 1933 va traslladar-se a Barcelona perquè va ser nomenat Professor d'una de les escoles del Patronat de l'Ajuntament de Barcelona. Aquest fet, no només devia significar una promoció per a ell, sinó també un reconeixement a la seva qualitat pedagògica.

Remigio Garcia González. L'any 1924 ja el trobem esmentat com a mestre de l'escola de nens, quan ja estava graduada. També va fer classes d'adults. Va exercir a Arbúcies fins el final de la Guerra quan va ésser expulsat del magisteri per les autoritats franquistes (1939).

Antoni Canals. També el trobem citat a partir de l'any 1924 portant un dels graus de l'escola pública de nens. Deixà l'escola arbucienca l'any 1933.

Del bon funcionament de l'escola en queda el testimoni deixat per l'inspector J. Montserrat Torrent sol·licitant un premi per als tres mestres que hi ensenyaven durant una visita que va fer el novembre de l'any 1929. Uns mesos abans el Sr. Busom ja havia rebut el reconeixement del Ministeri per la seva acció en favor de la previsió infantil.

### L'absentisme

La Junta Local volia posar remei a l'absentisme de l'alumnat, almenys entre els sis i els dotze anys, recordant als pares l'obligació que tenien de portar els fills a l'escola elemental i que no permetessin que durant les hores d'escola anessin pels carrers i les places, en perjudici de la seva educació i ensenyament. De fet l'inspector, en aquells anys el Sr. Ibarz, es queixava en el seu informe que els programes no es donaven en tota l'extensió que convenia a l'ensenyament elemental, malgrat la bona voluntat dels mestres. També es lamentava de la indiferència que molts pares demostraven per l'ensenyament dels seus fills, tot i éssent gratuït. En diverses visites digué a l'Alcalde que havia de recordar als pares l'obligació de portar els fills a l'escola i no interrompre les classes sense causa justificada.

### El nou edifici escolar

El dia 24 de setembre de 1916 es varen inaugurar unes noves escoles públiques. Anys abans s'havia vist la necessitat, ja que les velles es feren petites i les nenes encara no tenien un edifici escolar propi. L'impuls del Dr. Valentí Carulla com a rector de la Universitat de Barcelona i com persona interessada en l'ensenyament primari de la seva zona, la professionalitat del Sr. Ibarz i la decidida acció del consistori i de la població feren possible la construcció del nou edifici. L'Ajuntament havia adquirit un terreny situat darrera la Capella per 12.500 ptes. El 29 de març de 1916 es feia el contracte d'adjudicació de les obres de l'edifici per un valor de 34.999 ptes signant-lo l'Alcalde Claudi Pons Rius, el Regidor Josep Pol i Pujató, el qual era de la Junta Municipal d'Instrucció Pública, el Secretari Josep Graells i la contractista Paula Tresserras. Per cobrir les despeses l'Ajuntament havia aprovat les bases per a l'emissió d'un préstec pel sistema d'obligacions per subscripció per un valor de 44.500 ptes, repartit en 178 títols a 250 ptes cada un amortitzables

en 10 anys. La inauguració fou un esdeveniment que tingué ressó en diversos diaris i es celebrà en el marc de les festes de l'Aplec de La Capella.

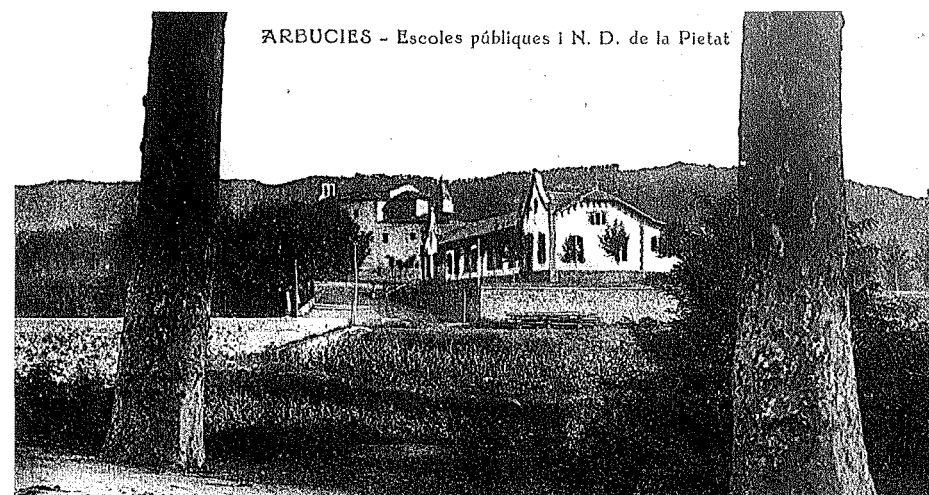
Després, l'Ajuntament aconseguí la col·laboració del Dr. Carulla per a dotar la nova escola de material i finalment es decidí dedicar-li el passeig.

La intervenció del Dr. Carulla no va acabar aquí, ja que el trobem citat en una acta ordinària del 22 d'agost del 1920, aquesta vegada atribuint-li els mèrits per haver aconseguit que les escoles fossin graduades: "... se ha dispuesto (segons un comunicat del Ministro de Instrucción Pública y Bellas Artes) la graduación con tres Secciones de las dos Escuelas unitarias de niños de este término municipal. Y teniendo en cuenta esta Corporación municipal de que el logro de la mencionada graduación, obedece pura y exclusivamente a los incansantes trabajos que a tal fin ha venido practicando el Excmo. Sr. Marqués de Carulla, acuerda testimoniarle en nombre propio y en el de la población cuyos intereses representa, su más profunda gratitud, y

transmitirle, a la vez, un expresivo voto de gracias, por las repetidas e inequívocas muestras de aprecio con que distingue a esta localidad, puestas de manifiesto, no ya sólo, en las gestiones realizadas para la consecución de la citada mejora docente, sino que también en los múltiples rasgos de generosidad que lleva efectuados a favor de las Escuelas Nacionales, regalando para las mismas la mayor parte del material con que hoy cuentan,..." Un altre de les persones que consten com a protectors de les escoles és el Sr. Prat i Marcet.

### Mestres de sequer

Degut a les dificultats de desplaçament a les escoles de la vila, varen proliferar mestres que anaven per les masies. La tradició els ha anomenat mestres de sequer. Durant alguns anys, en els Llibres d'intervenció de comptes - juntament amb els pagaments als mestres i les mestres oficials i els mestres i les mestres privats- hi trobem esmentats uns mestres que en algun moment reben el qualificatiu de particulars que



Escoles públiques inaugurades pel Dr. Carulla l'any 1916. (Arxiu Històric Municipal d'Arbúcies).

exerceixen pels masos i veïnats rurals. L'Ajuntament els dona una petita subvenció per la tasca que realitzen, ja que el seu segurament se'l feien per les aportacions dels habitatges dels indrets on ensenyaven, probablement més en espècies que no pas en efectiu. Tenim dades dels següents indrets on hi ha un mestre: a Cerdans, que ho fa el capellà, (del 1926 al 1930), al Veïnat de França (del 1928 al 1930), a les masoveries del Veral de Cal Sastre, al Regàs (1929 i 1930) i al Mas Roters (1937).

### La Segona República

Amb l'adveniment de la 2a. República, conseqüència de les eleccions del 14 d'abril de 1931, hi hagué considerables canvis. El primer ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts del govern republicà fou el català Marcel·lí Domingo, defensor del republicanisme federal i de la justícia social, el qual havia exercit de mestre abans de dedicar-se plenament a la política.

El primer decret del govern central està datat el 29 d'abril de 1931 i es refereix a la regulació del bilingüisme en les escoles catalanes. El decret reconeixia l'ensenyament del català com a llengua materna, a més del castellà. Des de la Generalitat es decretà l'ensenyament del Català a les escoles.

Una altre decret promulgat pocs dies després pel govern central, el sis de maig, suprimia l'obligatorietat de l'ensenyament de la religió.

El 9 de desembre de 1931 les Corts aproven la Constitució republicana i el setembre de 1932 aproven l'Estatut d'Autonomia de Catalunya que s'havia anat gestant durant els mesos anteriors.

La Constitució refermava l'orientació que estava prenent l'ensenyament. El sistema establert per la Llei Moyano deixava de ser vigent i era substituït per una nova llei d'Instrucció Pública que volia recollir les aportacions pedagògiques de caire liberal i

social que s'havien difós des de finals del segle anterior.

A Catalunya, el 25 de maig de 1933, es promulgà un Estatut interior que en el seu article onzè recull les bases del nou sistema educatiu a Catalunya. Deia:

"L'ensenyament primari serà obligatori, gratuït i català per la llengua i pel seu esperit. S'inspirarà en els ideals de treball, llibertat, justícia social i solidaritat humana, i es desenrotllarà mitjançant institucions educatives relacionades entre elles pel sistema de l'escola unificada. En tots els graus serà laic.

La Generalitat facilitarà l'accés a tots els graus de l'ensenyament als escolars més aptes mancats de mitjans econòmics.

La llibertat de càtedra queda reconeguda i garantida.

La Generalitat salvaguardarà l'existència i l'obra de les institucions privades de cultura que, atenint-se a les normes legals, contribueixin al progrés dels estudis i a la formació espiritual del poble català".

A Arbúcies, el 25 d'octubre de 1936 es formà un nou consistori que aglutinà les diferents forces d'esquerres de la vila, al capdavant hi havia una persona amb experiència en el govern municipal: Josep Pol.

A partir d'aleshores la vinguda de nous i noves mestres, colònies de nens refugiats, etc. serà una constant fins el final de la guerra. La guerra no impedí que es construís una escola que s'havia gestionat des de l'inici de la República.

A principis de 1939 les tropes franquistes arribaven a les nostres contrades. Molta gent havia fugit cap a França. L'1 d'abril de 1939 finalitzà la guerra.

### Les escoles de la República

El dia 16 de juliol de 1933 comença a gestionar-se la construcció d'un nou edifici escolar.

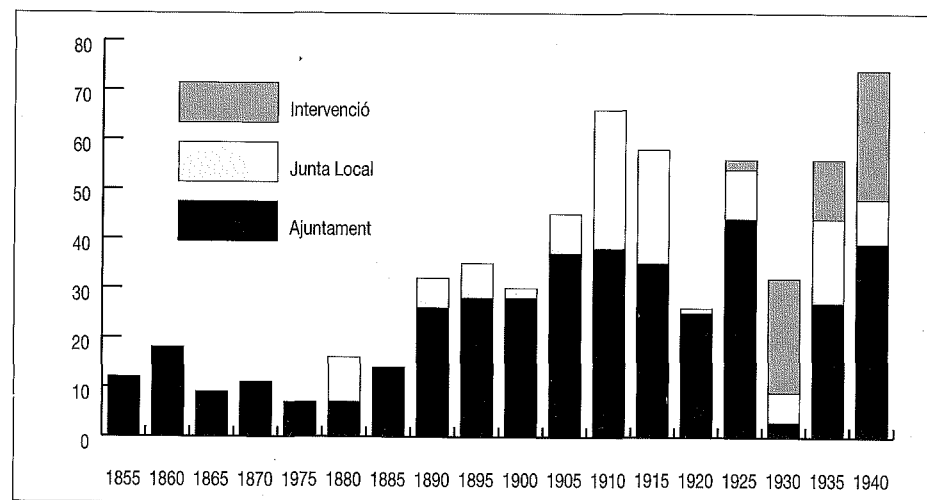
El que fou construït l'any 1916 havia esdevingut insuficient. Les disposicions del Govern de la República impulsaven la construcció d'edificis escolars des del "Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes" i l'Ajuntament va decidir per unanimitat començar a posar fil a l'agulla començant per fer un estudi sobre les necessitats escolars i de les "possibilitats econòmiques de la Hisenda local". De manera simultània es feu sol·licitud per fer dues construccions. La primera: un Grup Escolar de quatre graus o seccions per a nenes; segurament es pensava destinar l'escola existent només per a nens. La segona: una Escola unitària mixta, a Joanet, ja que la creada l'any 1922 no reunia bones condicions. L'Ajuntament es compromet a posar-hi els terrenys, pagar una part del cost de la construcció i pagar el cost de mobiliari i material. La resta aniria per compte de l'Estat. Amb aquesta intenció es fa un primer projecte signat pel Sr. Joan Masferrer que no va ser portat a terme ja que l'any 1935 un nou Ajuntament presidit per En Josep M. Godori Hostench decideix encarregar un nou projecte menys car al Sr. Isidre Bosch, l'Arquitecte Municipal. Per a poder fer realitat aquest nou

projecte es demana una subvenció de cent quaranta- quatre mil pessetes a l'Estat. El projecte encara va haver de veure les modificacions d'un tercer Arquitecte.

Finalment, el mes de setembre de 1937, el nou edifici escolar s'havia acabat i s'afirmava que "aquesta municipalitat considera ben assistida l'ensenyança primària de la vila amb grup escolar que s'acaba de construir". En aquell temps el grup escolar va rebre el nom del desaparegut President Francesc Macià.

### L'Ajuntament, la Junta local i l'Ensenyament

Les fonts documentals consultades que donen suport a aquest treball han estat diverses i queden recollides a la bibliografia. A nivell local les que ens ofereixen més continuïtat són les dades que provenen de l'Ajuntament a través de les actes municipals i també de les de la Junta amb competències d'ensenyament. Seguidament hi ha un gràfic que recull el nombre d'actes que fan referència a temes de les escoles durant el període 1851-1940, agrupades cada cinc anys.





Observar-la ens pot ajudar a tenir una idea de l'activitat de les institucions municipals en matèria educativa. Tot i que suposant que moltes accions no devien quedar recollides per escrit i que a vegades l'escrit tampoc reflecteix ben bé els fets, intentarem fer-ne un breu anàlisi. En general veiem una tendència a incrementar les referències a partir de finals del segle dinou, amb certs alts i baixos.

Destaquen clarament els anys compresos entre 1901 i 1915, especialment pel que fa a la Junta Local. Revisant les actes observem que correspon a un període que sovint es rebien visites de l'inspector Manuel Ibarz, el qual demostrà sempre molt d'interès per la qualitat de l'escola pública. La seva tasca a Arbúcies va ser molt notable: orientava la Junta local, recolzava la construcció d'un edifici escolar en col·laboració del Dr. Carulla, assessorà i recolzà els mestres i quan calia advertia de quines condicions calia millorar. Bona part de les actes corresponen a acords sobre gestions pel nou edifici.

Durant el quinquenni de 1916-20, disminueix l'activitat, però dedueixo que era degut a que l'escola reunia bones condicions humanes i materials, l'inspector es devia dedicar més a altres localitats i l'Ajuntament donava per ben atès l'ensenyament. Després torna a incrementar-se el nombre de dades, correspon al període quan es va graduar l'escola de nens. El nou inspector J. Montserrat visità amb assiduitat la vila, en la mateixa línia que l'anterior esmentat. Abans de 1925, el llibre de l'Ajuntament consignava despeses referents a ensenyament, posteriorment consten a part, en el llibre d'intervenció. Per aquest llibre sabem que els mestres rebien una gratificació complementària, l'inspector ho havia suggerit per equilibrar-los-hi el sou respecte els mestres de localitats més grans i així assegurar la seva estabilitat a la vila. El nivell de dades es manté relativament alt, amb certes oscil·lacions, fins al final de la dècada dels 40.

D'entre l'acció que moltes persones varen fer des del consistori voldria destacar la de Josep Pol i Pujatò, home de gran sensibilitat cultural, que era regidor i representant de l'Ajuntament a la Junta Local quan es va gestionar l'edifici estrenat el 1916, era alcalde quan es va promoure un nou edifici escolar davant de govern de la 2a. República a partir del 1931 i ho tornava a ser quan es construï durant l'any 1937.

### CONCLUSIONS

En base a la informació recollida en documents d'Arbúcies i la legislació vigent en cada època, podem fer algunes consideracions per tal de cloure el treball:

- Les arrels de les escoles primàries arbucienques les tenim documentades des de finals del s. XVI i després hi ha una continuïtat. També veiem que ja a mitjans del segle XVIII part de les despeses eren cobertes pel municipi, primerament el Comú, després l'Ajuntament, i posteriorment, ja en el s. XX, compartida entre Ajuntament i Estat.

La Junta Local d'instrucció pública va funcionar amb certa regularitat a partir de 1877, després es va dir Junta local de primera, enseñanza i en temps de la República, Consell Local d'Ensenyament.

- Podem establir un paral·lelisme entre l'evolució de l'escola a Arbúcies i a nivell estatal. Queden reflectides, en moltes ocasions amb llacunes documentals, les influències de la situació social i política catalana. Fins a finals del segle passat, els canvis es donen amb cert desfase, amb cert retard. En general, la implantació de les reformes és lenta i sovint parcial. A mesura que la població creixia i que l'abstencionisme escolar es reduïa el nombre de mestres i l'organització de l'escola anava canviant. Les primeres escoles estaven formades per un sol mestre i el seu grup d'alumnes. Posteriorment, es va dotar d'un ajudant, el qual solia fer-se càrrec dels més petits. Més tard l'escola es va graduar.

- Intentem fer un seguiment incomplet dels continguts ensenyats i d'alguns canvis en el temps. També el fem de l'aprenentatge de les llengües emprades i de la progressiva imposició del castellà.

- Respecte les escoles públiques, s'ha donat una situació molt singular ja que, en poc més de vuitanta anys (de 1856 a 1938), Arbúcies ha vist estrenar 3 edificis diferents. No tenim dades per situar l'escola en èpoques anteriors. Una altra situació singular és el fet que durant uns anys l'escola pública de nenes fos portat en titularitat per una religiosa Vedruna.

A més en el poble de Joanet hi consta escola en locals parroquials o llogats des de 1899. Han completat l'oferta educativa, de manera privada i segons les èpoques, el col·legi Vedruna per a nenes, el St. Lluís per a nens, i diversos mestres particulars que ensenyaven per les masoveries. També consta escola d'adults a partir dels inicis del s. XX.

- Respecte el nombre de mestres oficials de la Vila i de Joanet, n'hem pogut documentar més de cent, només considerant el període estudiat. L'escola ha sortit perjudicada durant les èpoques que hi ha hagut canvi sovintejat de mestres, en canvi quan hi ha hagut estabilitat s'intueix un millor funcionament. També el bon funcionament va relacionat amb les èpoques que els mestres han estat ben considerats per la societat local.

### FONTS DOCUMENTALS I BIBLIOGRAFIA:

- Documents de l'Arxiu Parroquial: llista de Mn. Banús del 17-8-1883.
- Diari de Mn. Pujals 1703 a 1711. Transcripció de Joan Illa.
- Llibres d'actes de la "Junta Local de Instrucció Pública" d'Arbúcies, del 1877 al 1940 (126 actes).

- Llibre d'actes del Comú d'Arbúcies 1680-1740. Transcripció de J.M. Rueda (11 actes amb referències).

- Llibres d'Actes de l'Ajuntament d'Arbúcies 1842 a 1940 (406 actes amb referències).

- Revistes locals: El Baix Montseny (1927-1933), diversos números.

- Llibres d'intervenció de l'Ajuntament (1925-1940).

- Diari La Vanguardia Dia 25-9-1916, pàgs. 2 i 3.

- Llibre de comptes del Roquer. Anys 1864-65.

- Expedient de construcció de les escoles de 1916 i expedient d'enderrocament (1959).

- FERRER, P; *Tratado de la legislación de Primera Enseñanza*, Ed. Hernando, Décima Edición, Madrid 1906. (del fons de llibres antics de l'Escola Pública).

- MARQUES, J.M. Les Escoles gironines del s. XVIII, *Revista de Girona*, núm. 87, any 1979.

- DOMENECH, J. *L'ensenyament a Lloret de Mar*. Ed. Casinet. 1991.

- BUSQUETS, J. Molero, J., *L'ensenyament a Palafrugell*. Col. Quaderns. Diputació de Girona, 1993.

- MARQUES, S. *L'ensenyament a Girona al S. XVIII*, CUG, 1985.

- MEC, *Historia de la Educación en España, Vols I, II i III*, Ed. Mec, Madrid 1985.

- GALOFRÉ, J. *Documents de Catalunya*, Generalitat de Catalunya, ed. Barcanova, Barcelona 1992.